

специфіку туристичних послуг, клієнти можуть активно спілкуватися між собою, тому і втрата одного може обернутися втратою інших. За цих умов стратегічною метою малого підприємства має стати формування постійного контингенту покупців, що сприятиме забезпеченню стабільності його функціонування.

Технологія Customer Relationships Management (CRM) допомагає споживачу відчути власну значущість та індивідуальність для конкретного підприємства. Проведення в Україні Євро-2012 було надзвичайним шансом для держави продемонструвати свій туристичний потенціал. Для того, щоби оптимістичний сценарій розвитку можливостей міг реалізуватися повною мірою, варто докласти максимум зусиль економічного характеру, проводити політику пролонгації рекламного ефекту.

Вирішення зазначених вище проблем розвитку туризму в Україні вимагає підвищення професійного рівня, кваліфікації, досвіду працівників і менеджерів туристичного бізнесу, вивчення і впровадження світового досвіду надання послуг.

Зосередження на управлінні враженнями нарівні з матеріальними аспектами якості туристичного продукту в діяльності підприємства, на нашу думку, має потенційні можливості для економічного зростання галузі, як свого часу визнання сфери послуг як потужної складової економіки призвело до зростання значної частини валового внутрішнього продукту.

Література

1. Bernd H. Schmitt. Customer experience management. A revolutionary approach to connecting with your customers / Bernd H. Schmitt. – 2003. – 238 p.
2. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент: анализ, планирование, внедрение, контроль / Ф. Котлер. – СПб. : Изд-во "Питер", 1998. – 246 с.
3. Мальцева А. Управление впечатлениями клиентов / А. Мальцева, И. Коберник. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.management.com.ua/marketing/mark138.html>.

Скрипка Т.А. Пути повышения конкурентоспособности малого предпринимательства по результатам чемпионата ЕВРО-2012

Представлены некоторые результаты развития малых предприятий сферы туризма по итогам проведения чемпионата европейского первенства. На их основании разработаны предложения по укреплению конкурентоспособности малого бизнеса и в целом имиджа Украины в мире.

Ключевые слова: малое предпринимательство, туристическая отрасль, туристическая инфраструктура, конкурентоспособность, индустрия гостеприимства, менеджмент, маркетинг, сегментация, управление впечатлениями клиента.

Skrypko T.A. The ways of increasing the competitiveness of small businesses over the results of EURO 2012

Some results of development of small tourism businesses on the basis of the European Cup championship. On the basis of their proposals for strengthening the competitiveness of small businesses and the whole image of Ukraine in the world.

Keywords: small business, tourism industry, tourist infrastructure, competitiveness, hospitality, management, marketing, segmentation, customer experience management.

УДК 332.146.2

Доц. О.Є. Бавико, канд. політ. наук –
Міжнародний університет бізнесу і права, м. Херсон

ОСНОВНИ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

Визначено основні напрями розвитку регіонального економічного простору на основі типології регіонів за критеріями економіко-географічного положення регіону в національному економічному просторі, за ступенем входження регіону в глобальний економічний простір та за характером взаємодії суб'єктів господарювання.

Ключові слова: регіональний економічний простір, мережева економіка, інформатизація, глобалізація.

Вступ. Сучасний період економічного розвитку відбувається в умовах переходу до постіндустріальної цивілізації, в межах якої економічну систему, яка формується у світі, визначають як інформаційну і глобальну. Інформаційна складова визначається тим, що продуктивність і конкурентоспроможність факторів і агентів у цій економіці залежить передусім від здатності генерувати, обробляти й ефективно використовувати інформацію, засновану на знаннях. Глобальна складова проявляється у тому, що основні види економічної діяльності організовуються у глобальному масштабі, безпосередньо або з використанням розгалуженої мережі економічних агентів. Поєднання інформаційної та глобальної складових призводить до того, що в нових умовах досягнення певного рівня продуктивності та конкурентоспроможності стає можливим лише всередині глобальної системи економічних відносин – мережевої економіки.

Відносна новизна самого феномену мережевої організації економічних відносин спричиняє необхідність дослідження методологічних основ її розвитку на всіх рівнях світової господарської системи.

Однією з основ відповідного напрямку сучасної регіональної економічної політики є типологізація регіонів, яку необхідно розуміти як методологію диференціації території, єдиного економічного простору на якісно визначені за комплексними критеріями, що відображають стан соціально-економічного та мережевого розвитку, однорідні групи територій. Типологічні дослідження регіонів мають велике значення як у теорії, так і в практиці регіонального розвитку. Типологія дає змогу простежити певний порядок у просторових процесах, узагальнити інформацію про подібність і розбіжність регіонів, полегшує вивчення їхніх конкурентних переваг, дає змогу виявити внутрішні закономірності їхнього розвитку і, в підсумку, сприяє поглибленню наших уявлень про сутність регіонального розвитку.

У вітчизняній економічній науці пострадянського періоду проведено чисельні дослідження з проблематики економічного районування і типології регіонів. Проблеми щодо запровадження нової мережі, в яку входило за різними системами від 6 до 10 макрорегіонів, звільнення від нашарувань старих ланок управління, підвищення його ефективності, подолання труднощів під час його прогнозування та управління на регіональному рівні досліджували.

С. Дорогунцов, В. Гурєєв, Ф. Заставний, М. Паламарчук, В. Поповкін, В. Симоненко, О. Шаблій [1-3, 5, 7-9]. Типологію регіонів за різними критеріями соціально-економічного розвитку досліджують В. Котилко, М. Максимчук і С. Шульц, Т. Пепа, Я. Шевчук та ін. [4, 6, 12, 13].

Розвиток мережових економічних відносин спричиняє трансформацію регіонального економічного простору, яка відбувається під впливом абсолютно нових, порівняно з індустріальною економікою, факторів – глобалізації, інформатизації, швидкого технологічного розвитку, формування горизонтальної системи взаємодій між суб'єктами господарювання. Розроблені у межах територіально-виробничого підходу, в основі якого є енерговиробничі цикли, схеми районування економічного простору мають бути трансформовані з урахуванням нових факторів розвитку.

За умови переходу до постіндустріальної економіки спостерігаємо й перехід до нових форм взаємодії. Для індустріального періоду характерною була інтеграційна організація відносин, яка пов'язувалася з домінуванням масштабних промислових виробництв, а стратегія розвитку регіону постійно ототожнювалася з розвитком відповідних великих підприємств. В умовах мережової організації регіонального економічного простору, окрім промислових, великого значення набувають фактори інноваційного розвитку, інфраструктури і торговельних зв'язків. Отож, основу структурування регіонального економічного простору та його типології становитимуть просторово-економічні мережі.

Постановка завдання. З огляду на необхідність модернізації регіонального економічного простору та методологічних основ відповідної політики просторового розвитку, метою дослідження є визначення основних напрямів розвитку регіонального економічного простору на основі типології регіонів за критеріями економіко-географічного положення регіону в національному економічному просторі, ступенем входження регіону в глобальний економічний простір та характером взаємодії суб'єктів господарювання.

Результати дослідження. Територіальне структурування є основою типологізації регіонального економічного простору, яка базується на відповідних принципах, критеріях та системі показників, індикаторів. Дослідження процесів мережової модернізації регіонального економічного простору має базуватися на принципах територіальності, комплексності, спеціалізації, секторальності, глобальності, тобто на визначенні ступеня входження локальних економічних систем до глобального економічного середовища.

Більшість існуючих типологій регіонального економічного простору базуються на показниках, які характеризують ступінь індустріального розвитку регіонів; вони залишаються актуальними з огляду на те, що національна економіка перебуває лише на початку процесу переходу до постіндустріального рівня та мережової економіки. Відповідні типології ґрунтуються на більш-менш традиційній системі індикаторів. Так, для характеристики рівня економічного розвитку використовують:

- ВРП на одного жителя і темпи приросту ВРП;
- рівень безробіття;

- зменшення обсягів промислового виробництва за визначений проміжок часу;
- поточне зменшення обсягів промислового виробництва на особу населення;
- обсяг промислового виробництва на особу населення;
- обсяг інвестицій в основний капітал.

Для характеристики соціального стану регіонів найчастіше використовують: рівень безробіття; рівень середньомісячної заробітної плати в регіоні; обсяги реальних доходів населення; показник середньої тривалості життя населення. Для характеристики екологічного стану територій та ступеня їхнього захисту використовують: індекс екологічної сталості (Environmental Sustainability Index, ESI); "екологічний відбиток" (Ecological footprint, EF).

Одночасно, для потреб вироблення стратегії модернізації регіонального економічного простору необхідно виділити критерії, які позначатимуть стан і ступінь розвитку інформаційної економіки та мережових форм її організації. За таких умов в основу типології регіональних економічних просторів варто покласти такі критерії:

- 1) економіко-географічне положення регіону в національному економічному просторі;
- 2) ступінь входження регіону в глобальний економічний простір;
- 3) характер взаємодії суб'єктів господарювання у регіоні.

Відповідні індикатори типології регіонального економічного простору мають відображати особливості мережової економіки, яка формується в умовах постіндустріального розвитку.

По-перше, економіко-географічне положення регіону в національному економічному просторі. За цим критерієм виділяють серединні та периферійні регіони, внутрішні та прикордонні території й ін. На наш погляд, найбільш значущим в аспекті цього дослідження є виділення центральних, розвинених і периферійних регіонів.

Центральні регіони О. Татаркін у своїх дослідженнях називає серединними. Він виділяє такі функціональні відмінності серединного регіону: економія на транспортних видатках під час переміщення сировини й продукції по території або до її кордонів; вигоди для населення, що також має переваги під час переміщення по території країни; концентрація функцій обслуговування, передусім транспортно-логістичних; оптимізація функцій управління завдяки прискоренню проходження рішень; економії суб'єктів господарювання на трансакційних витратах [11].

На нашу думку, центральний (серединний) регіон – особливий тип великого регіону, що складається у стратегічно важливих частинах країни та має сукупність таких типологічних ознак, як: значна кількість "входів" і "виходів" пасажиро- і вантажопотоків, високий рівень концентрації виробництва й населення, науково-технічного, інтелектуального й кадрового потенціалу, розвинена інфраструктура, виробничо-технологічна й соціально-культурна єдність, а також наявність потужного ядра або кількох ядер, якими є найбільші міста, що мають статус адміністративно-політичних, економічних і організаційних центрів відповідних територій.

По-друге, рівень входження регіону в глобальний економічний простір. Для повної характеристики регіонального економічного простору важливо знати ступінь його входження у світовий економічний простір, який можна оцінити за показниками обміну потоками, балансу:

- обсягів зовнішньоторговельного обігу товарів та послуг (чим вони вищі, тим більше регіон включений у глобальні обміни товарів і послуг);
- обсягів залучених іноземних інвестицій (вони свідчать про привабливість території з погляду агентів господарювання глобального ринку);
- міграційне сальдо території. Регіони, які беруть участь у глобальних процесах, залучають кадрові ресурси за рахунок сприятливого середовища проживання, високої заробітної плати, будуть мати позитивні показники міграції.

По-третє, характеристика взаємодії суб'єктів господарювання у регіоні. У сучасному геоеконімічному просторі виділяють дві основні моделі просторової організації території – централізована і мережева. Перша модель була реалізована ще в епоху індустріалізації і пов'язана з домінуванням у регіональному господарстві великих масових промислових виробництв. Вони – основне місце роботи для більшості працездатного населення регіону, головне джерело податкових надходжень у бюджет, значущий фактор формування інфраструктурного господарства регіону й фінансових потоків на території розташування. Великі масові промислові виробництва – ядро такого регіону.

У мережевих регіонах економічна влада в цьому випадку не зосереджується, а навпаки – розподіляється. Економічна міцність регіону визначається не обсягами виробництва, а мобілізаційним ресурсом всієї мережі, її загальним впливом на глобальні обміни. Замість твердої спеціалізації у вигляді монопрофільності, властивій ієрархічно організованим, централізованим регіонам, networks of place властива так звана гнучка спеціалізація, здатність до інновацій. Багато в чому ці властивості мережевих регіонів базуються на прихованому знанні й міждисциплінарному обміні інформацією, які є характерними для виробничих мереж. Зібрані разом підприємства, що входять у мережу кооперації та взаємодії (нехай і засновану на взаємній конкуренції), утворюють виробничі кластери.

Для того, щоб визначити ступінь сформованості мережевих відносин у регіоні, варто визначити характеристики мережі, яка складається із сукупності суб'єктів господарювання і набору зв'язків між ними. На наш погляд, вирішення завдання ідентифікації характеру взаємодії (мережеве або централізоване) загалом у регіоні є можливим на основі структурного підходу. Відповідно до цього підходу, цінність мережі визначається насамперед кількістю наявних у ній вузлів і зв'язків: чим воно більше, тим вище внутрішнє різноманіття в мережі й ефективність взаємодії.

Табл. 2. Ранжування регіонів України в умовах формування мережевої економіки

Наявні типи регіонів за критеріями організації економічного простору														
Центральний, глобалізований, мережевий регіон				Розвинений, слабоглобалізований, слабомережевий регіон				Периферійний, орієнтований на локальні ринки, централізований регіон						
	Іцп	Ігр	Імр		Іцп	Ігр	Імр		Іцп	Ігр	Імр			
м. Київ та Київська обл.	9,38	9,27	27,08	Одеська	1,15	1,20	1,18	Вінницька	0,76	0,30	0,56			
Центральний, глобалізований, слабомережевий регіон				Розвинений, слабоглобалізований, мережевий регіон				Волинська						
Дніпропетровська	2,71	2,55	1,31	Харківська	1,22	1,15	3,11	Житомирська	0,64	0,24	0,38			
Донецька	2,76	2,09	1,42	Розвинений, орієнтований на локальні ринки, слабомережевий регіон				Закарпатська						
Показники для аналізу				Запорізька				1,01	0,73	1,04	Івано-Франківська			
				Луганська				1,19	0,61	1,32	Кіровоградська			
				Львівська				1,35	0,59	1,14	Миколаївська			
				Полтавська				1,20	0,65	1,02	Рівненська			
				Розвинений, орієнтований на локальні ринки, централізований регіон				Сумська				0,61	0,31	0,87
				м. Севастополь, та АР Крим				1,05	0,33	0,92	Тернопільська			
								Херсонська				0,50	0,18	0,43
				Хмельницька				0,68	0,23	0,50				
				Черкаська				0,71	0,29	0,53				
				Чернівецька				0,54	0,09	0,36				

Табл. 1. Система показників типології регіонального економічного простору

Критерій типології	Економіко-географічне положення регіону	Ступінь входження регіону в глобальний економічний простір	Характер взаємодії суб'єктів господарювання у регіоні
Індекси просторового порівняння	Індекс центр-периферійності регіону (Іцп)	Індекс глобалізованості регіону (Ігр)	Індекс мережевості регіону (Імр)
Показники для аналізу	1. Кількість населення в регіоні, всього, тис. осіб.	1. Загальний обсяг експорту товарів, млн дол.	1. Кількість підприємств та організацій в регіоні.
	2. Щільність населення, осіб на 1 км ² .	2. Загальний обсяг імпорту товарів, млн дол.	2. Щільність підприємств та організацій, од. на 1 тис. км ² .
	3. Кількість міст, всього.	3. Загальний обсяг експорту послуг, млн дол.	3. Кількість інноваційно активних підприємств, всього.
	4. Валовий регіональний продукт, млн грн.	4. Загальний обсяг імпорту послуг, млн дол.	4. Загальний обсяг випуску інноваційної продукції, тис. грн.
	5. Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, тис. грн.	5. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, млн дол.	5. Обсяги впровадження прогресивних технологічних процесів.
	6. Загальний обсяг вантажопотоків, млн т.	6. Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу, дол.	6. Об'єм ринку надання послуг із підключення до Інтернет.
	7. Загальний обсяг пасажиропотоків, млн осіб.	7. Міграційне сальдо регіону.	7. Кількість підприємств та організацій, підключених до Інтернет.

Типологія регіонального економічного простору за визначеними критеріями здійснюється на основі загальних індексів просторового порівняння, які складаються з регіональних коефіцієнтів визначених показників, які розраховують у відношенні до середніх значень по Україні. Трьом критеріям типології регіонального економічного простору в умовах формування мережевої економіки відповідатимуть три індекси (табл. 1).

Табл. 3. Напрями розвитку регіонального економічного простору залежно від типу організації

Тип регіону	Статус і місце у структурі єдиного економічного простору	Основні напрями розвитку
Центральний	Ядро, полюс росту, джерело дифузії нововведень	1. Активне впровадження високих технологій у всі сфери економічної діяльності. 2. Розвиток власних мереж засобами регіональної експансії, розширення зони впливу, організації представництва у периферійних регіонах. 3. Подальший розвиток сфери послуг, перенесення виробничих процесів за межі регіону – аутсорсинг.
Розвинений	Регіональні ядра, полюси росту та дифузії	1. Створення умов для підвищення рівня інноваційності суб'єктів господарювання. 2. Розвиток суміжних із базовими виробництв високотехнологічного обладнання та інструментів. 3. Розвиток регіональних центрів з розробки та впровадження інновацій.
Периферійний	Периферія, яка знаходиться під впливом дифузії	1. Надання своєї території для розміщення виробничих, логістичних, управлінських ланок великих компаній. 2. Формування високотехнологічних виробничих, переробних комплексів. 3. Диверсифікація економічної діяльності за рахунок розвитку сфери послуг.
Глобалізований	Центри зовнішньоекономічної активності	1. Подальший розвиток експортно орієнтованих галузей. 2. Розширення інвестиційного портфеля.
Слабоглобалізований	Регіональні центри зовнішньоекономічної діяльності	1. Створення сприятливого інвестиційного клімату. 2. Використання новітніх технологій у процесі розвитку експортно-імпоротної діяльності.
Орієнтований на локальні ринки	Периферія зовнішньоекономічної діяльності	1. Розвиток внутрішньої та зовнішньої інфраструктури, підвищення ступеня доступності території для інвесторів.
Мережевий	Мережевий центр економічного простору, джерело дифузії нововведень	1. Подальший розвиток і впровадження інформаційних технологій та мережевих відносин між суб'єктами господарської діяльності. 2. Розвиток кластерної форми організації економічних відносин.
Слабомережевий	Регіональні мережеві центри	1. Розвиток інститутів, які стимулюють міжсекторальні взаємодії. 2. Розвиток послуг у сфері ІТ, інжинірингу, маркетингу, кадрового забезпечення.
Централізований	Мережева периферія	1. Інформатизація всіх сфер економічних взаємовідносин. 2. Формування мережевих центрів економічного розвитку.

Зазначений підхід апробовано під час аналізу стану регіонального економічного простору адміністративно-територіальних одиниць України. Аналіз відповідних показників адміністративно-територіальних одиниць України за даними статистичної звітності [10] дає змогу згрупувати області за визначеною типологією (табл. 2).

В умовах формування мережевої економіки необхідне створення нових умов господарювання, за яких діяльність організацій регіону переноситься у мережеве середовище. Завдяки мережевим технологіям, традиційне підприємство набуває елементів віртуалізації, які підвищують ефективність його функціонування. Отож, загальні напрями розвитку регіонального економічного простору: 1) централізований економічний простір – мережевий економічний простір; 2) регіон орієнтований на локальні ринки – глобалізований регіон.

Висновки. Специфіка регіонального розвитку за визначеними напрямами буде визначатись положенням регіону в національному гео економічному просторі: його центральною або периферійністю. Зміст відповідних процесів для регіонів різних типів наведено у табл. 3.

Використовуючи визначені в табл. 3 напрями розвитку залежно від типів регіонального економічного простору, вибудовується відповідна стратегія діяльності, що спрямована на забезпечення прогресивного розвитку регіонів за умов формування мережевої економіки.

Література

1. Дорогунцов С. Устойчивость развития эколого-экономического потенциала Украины и ее регионов / С. Дорогунцов, А. Федорищева // Экономика Украины : политико-эконом. журнал. – К., 1996. – № 7. – С. 5-12.
2. Гурев В.М. Удосконалення правових засад управління регіональною економікою / В.М. Гурев // Регіональна економіка : наук.-практ. журнал. – Львів, 1996. – № 1-2. – С. 28-36.
3. Заставний Ф.Д. Географія України / Ф.Д. Заставний. – Львів : Вид-во "Світ", 1994. – 658 с.
4. Котилко В.В. Региональная экономическая политика : учебн. пособ. / В.В. Котилко. – М. : Изд-во РДЛ, 2002. – 343 с.
5. Паламарчук М.М. Соціальне районування України як основа її адміністративно-територіального устрою / М.М. Паламарчук // Адміністративно-територіальний устрій України криз призму інтересів регіону та держави : тези доп. – Харків : Вид-во Харк. ун-ту, 1994. – С. 5-8.
6. Пепа Т.В. Регіональні проблеми трансформації економічного простору України: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.10.01 – "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка" / Пепа Тарас Вадимович. – К., 2006. – 410 с.
7. Поповкін В.А. Регіонально-цілісний підхід в економіці / В.А. Поповкін. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1993. – 345 с.
8. Симоненко В.К. Українське Причорномор'я : монографія / В.К. Симоненко. – К. : Вид-во "Вища шк.", 1996. – 342 с.
9. Соціально-економічна географія України : пер. с укр. / под ред. О. Шаблія // Світ. – Львів, 1995. – 640 с.
10. Регіони України : стат. зб., 2011. – К. : Державна служба статистики України. – 2011. – 358 с.
11. Татаркин А.И. Социально-экономический статус срединного региона / А.И. Татаркин // Пространственная экономика. – 2005. – № 4. – С. 21-39.
12. Шевчук Я.В. Депресивні територіальні суспільні системи та напрями їх санації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.05 – "Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка" / Я.В. Шевчук. – Львів, 2007. – 26 с.
13. Шульц С. Нова модель районування економічного простору України / С. Шульц, М. Максимчук // Економіст. – 2011. – № 5. – С. 9-12.

Бавыко А.Е. Основные направления развития регионального экономического пространства в условиях формирования сетевой экономики

Определены основные направления развития регионального экономического пространства на основе типологии регионов по критериям экономико-географического положения региона в национальном экономическом пространстве, по степени вхождения региона в глобальное экономическое пространство и по характеру взаимодействия хозяйствующих субъектов.

Ключевые слова: региональное экономическое пространство, сетевая экономика, информатизация, глобализация.

Вавуко А.Є. The main directions of development regional economic area in the formation of the Network Economy

The article is devoted to the development strategy of regional economic area based on the typology of regions according to the criteria of economic and geographical situation of the region in the national economic area, the degree of integration of the region in the global economic area and the nature of the interaction of economic actors.

Keywords: regional economic space, network economics, informatisation, globalization.

УДК 657.633.5 *Аспір. Н.М. Воськало¹ – НУ "Львівська політехніка"*

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЮ

Описано методику здійснення внутрішнього контролю власного капіталу підприємства, зокрема: визначено завдання, джерела інформації, інформаційне забезпечення; окреслено суб'єкти, об'єкти внутрішнього контролю власного капіталу, контрольні процедури; сформульовано типові порушення, що виникають у процесі контролю; зроблено пропозиції щодо уніфікації процедур контролю власного капіталу та документального оформлення його результатів.

Ключові слова: внутрішній контроль, власний капітал, контроль власного капіталу.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Загальна величина власного капіталу підприємства, який охоплює його нерозподілений прибуток, статутний, додатковий, резервний та інші види капіталу, є динамічною величиною і змінюється під впливом різних внутрішньовиробничих (обсяги виробництва продукції, її собівартість тощо) та зовнішніх (попит та ринкові ціни на продукцію підприємства, податкова політика держави і ін.) чинників. Тому, зважаючи на те, що власний капітал є основним джерелом формування та збільшення обсягів активів підприємства, його зміни не повинні бути стихійними, а мають чітко регулюватись у процесі системного управління діяльністю підприємства. Разом з тим, ефективне управління власним капіталом неможливе без ґрунтового контролю за змінами його величини та структури.

З цією метою науковці розробили узагальнену систему здійснення контрольних процедур. Поряд з тим, подальшої деталізації та розвитку потребують такі контрольні процедури, які враховували б специфічні особливості окремих складових власного капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення розглядуваної проблеми. Власний капітал – як об'єкт контролю – досліджувало багато науковців: С.В. Бардаш [1], Н.Г. Виговська [3], Л.В. Дікань [7], Р.О. Костирко [4], Є.В. Мних [5], А.Б. Педько [6], О.Є. Попов [9], однак у їхніх працях контроль розглянуто як функцію управління загалом, контроль капіталу, контроль економічного потенціалу підприємства, а не безпосередньо власного капіталу. Інші автори, зокрема І.Р. Поліщук [8], М.О. Белоусов [2], розглядають контрольні процедури лише щодо формування статутного капіталу підприємства.

Метою роботи є обґрунтування доцільності, визначення завдань і джерел та необхідності розвитку контрольних процедур щодо об'єкта дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під внутрішнім контролем, який є однією з функцій управління, необхідно розуміти процеси перевірки дотримання встановленого, нормативно-правовими актами держави, установчими документами підприємства та рішеннями його керівних органів, порядку формування та зміни усіх складових власного капіталу.

Під час формування системи внутрішньогосподарського контролю на підприємстві, як стверджує Н.Г. Виговська [3, с. 115], потрібно зважати на головне завдання корпоративного управління – забезпечення роботи підприємства в інтересах власників, які надали основну частину ресурсів в його розпорядження. Тому, контроль стану власного капіталу необхідно здійснювати постійно, на усіх стадіях функціонування підприємства:

- на попередній стадії – у вигляді підготовки та затвердження необхідних документів (статуту, наказів та інших внутрішніх регламентів); формування кадрового складу виконавчих органів, ревізійної комісії, аудитора; визначення повноважень загальних зборів засновників; встановлення порядку розподілу прибутку; призначення керівника підприємства; встановлення обмежень на розпорядження майном без згоди власника та порядку реорганізації і ліквідації підприємства;
- на поточному етапі контролюють надходження та використання коштів, фінансову дисципліну, поточну звітність тощо;
- наступний контроль передбачає перевірку щорічного звіту про виробничу і фінансово-господарську діяльність, оцінювання їх результатів та визначення можливих резервів збільшення та оптимізації структури власного капіталу [3, с. 321].

Внутрішній контроль передбачає здійснення різних операцій з метою отримання різноманітних проміжних та підсумкових показників, придатних для оцінювання результатів роботи та прийняття ефективних управлінських рішень. Сукупність контрольних операцій формує процедуру. Кілька процедур утворюють технологічну фазу контролю, а фази – етап контрольного процесу. Відомо, що в організації контрольного процесу розрізняють три етапи: підготовка даних для контролю; перевірка даних; узагальнення результатів контролю. Тому впорядкування контрольних операцій повинно виконуватися саме з метою виконання всіх етапів контрольного процесу [7, с. 41].

Необхідність постійного здійснення внутрішнього контролю операцій з власним капіталом зумовлюється потребами власників та керівних органів

¹ Наук. керівник: проф. С.Й. Сажинець, канд екон. наук